

**Een klassiek experiment:
Wat gebeurt er met de houdingen en
opvattingen t.a.v. klassieke concerten wanneer
niet-liefhebbers deze daadwerkelijk bijwonen?**

Koen van Eijck
Lara van Bree
Karin Derickx

*Paper voor de vierde Conferentie Onderzoek in Cultuureducatie, op 28 juni
2010 georganiseerd door Cultuurnetwerk aan de Radboud Universiteit
Nijmegen*

Correspondentie:
Koen van Eijck
Erasmus Universiteit Rotterdam
Capgroep Kunst- en Cultuurwetenschappen
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
e-mail vaneijck@fhk.eur.nl

Een klassiek experiment: Wat gebeurt er met de houdingen en opvattingen t.a.v. klassieke concerten wanneer niet-liefhebbers deze daadwerkelijk bijwonen?

1. Achtergrond: de afnemende belangstelling voor klassieke concerten

Het publiek voor klassieke concerten vergrijsd in hoog tempo. Dat is een zorgwekkende ontwikkeling voor orkesten en andere betrokkenen, temeer daar dit publiek slechts mondjesmaat wordt aangevuld met liefhebbers uit jongere generaties. De gevolgen zijn hier en daar inmiddels goed voelbaar. “Dutch classical music audience found too old”, aldus een nieuwsbericht op de website van Radio Nederland Wereldomroep (RNW) op 24 november 2009. Hierin werd vermeld dat Radio 4, een Nederlandse radiozender die enkel klassieke muziek biedt aan de luisteraars, per februari 2010 een veelbeluisterd ochtendprogramma zal gaan schrappen omdat het publiek oud is en enkel ouder wordt. Uit onderzoek is gebleken dat de gemiddelde leeftijd van de luisteraar 65 jaar is. Voor de zender is dit reden genoeg om het roer om te gooien en op zoek te gaan naar een jonger publiek. Alleen zo kan Radio 4 blijven bestaan, zo redeneert men.

Het Noord Nederlands Orkest (NNO), een symfonie orkest uit Groningen, heeft eveneens gemerkt dat het publiek voor de klassieke concerten niet meer zo jong is. In een poging om jongeren te interesseren, heeft het NNO bedacht om zelf een flinke stap richting deze groep te zetten. Dit doen ze door nummers van de wereldberoemde Nederlandse DJ Armin van Buuren te spelen. Zijn trance nummers worden omgezet naar georkestreerde arrangementen.¹ De concerten, met spectaculaire lichtshows, beginnen op het weinig klassieke tijdstip van 22.30 uur en worden gevolgd door een *afterparty*.

Hans Abbing zou zich waarschijnlijk uitstekend amuseren bij deze concerten. Ook hem is het niet ontgaan dat klassieke muziek problemen heeft met het aanspreken van jongeren. Hij stelt drastische vernieuwingen voor in de concertpraktijk, die meer bewegingsvrijheid aan bezoekers zouden moeten bieden om voor de toekomst nieuwe aanwas te genereren (Abbing 2009). Dat dit ten koste zal gaan van de mogelijkheid om geconcentreerd en in stilte van klassieke muziek te genieten, lijkt Abbing niet te deren.

In *Cultuurbewonderaars en Cultuurbeoefenaars* (SCP, 2009) wordt de neerwaartse trend in het klassieke concertbezoek cijfermatig geschetst (SCP, 2009:50). Het percentage bezoekers daalde tussen 1995 en 2007 van 17% naar 14% van de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder. Alleen de groep 65-79-jarigen liet een stijging zien van 20 naar 26%, hoewel hier eerder sprake is van een golfbeweging dan van een stabiel opwaartse trend. De sterkste daling in klassiek concertbezoek is waarneembaar in de groep van 35 tot 49 jaar (van 21% in 1995 naar 10% in 2007). Daarnaast is de daling onder de hoger opgeleiden sterker dan onder de lager opgeleiden, die toch al niet veel belangstelling toonden. Onder degenen met hbo en universiteit daalde het percentage bezoekers sinds 1995 met een kwart van 36% naar 27%. De historische groei van het aantal hoger opgeleiden sinds de jaren zestig heeft de daling in de bezoekersaantallen tot nu toe nog behoorlijk afgeremd. Nu de onderwijsexpansie mogelijk op haar eind loopt, is de kans reëel dat de daling zich versneld voortzet. In dezelfde periode steeg het percentage popconcertbezoekers echter van 25% naar 34%. Deze stijging deed zich in vrijwel alle leeftijdsgroepen voor. Het probleem van de vergrijzende bezoeker is daarmee specifiek aan bepaalde vormen van cultuur gebonden. De daling in klassiek concertbezoek is geen indicatie voor een meer algemene trend naar minder vrije tijd of niet-culturele vormen van vrijetijdsbesteding (zie Van Eijck & Knulst 2005). Het is een probleem waarvoor deze

¹ Zie voor een impressie <http://www.youtube.com/watch?v=P865Cz8G-JU>

specifieke sector zich met name gesteld zien. Dat is ook de reden waarom we, in samenwerking met het Rotterdams Philharmonisch Orkest, dit onderzoek naar de beleving van klassieke concerten hebben uitgevoerd onder personen die jonger zijn dan de gemiddelde huidige bezoeker.

2. De veranderende positie en beleving van klassieke muziek

Voor de tanende belangstelling voor klassieke muziek bestaan verschillende mogelijke verklaringen, zoals het verdwijnen van culturele scheidslijnen waardoor klassieke muziek niet langer als bijzonder wordt gezien (Berghman & Van Eijck 2009; Taylor 2009), de hoge eisen die concerten stellen aan de zelfbeheersing van het publiek (Smithuijsen, 2001; Levine 1988), of onbekendheid met het genre (Ganzeboom 1989; Bennett et al. 2009). Het niet bezoeken van klassieke concerten is meestal niet een bewuste keuze die is gebaseerd op een reeks teleurstellende ervaringen, maar een kwestie van onbekendheid met zowel de muziek als de praktijk van het concertbezoek. Er bestaan, kortom, drempels die ervoor zorgen dat men niet deelneemt.

Zoals gezegd is het probleem van het wegblijven van (nieuw) publiek juist bij klassieke muziek zeer urgent. Dat de drempel om deel te nemen juist hier zo hoog ligt, is niet verwonderlijk. Bourdieu (1984:19) stelt rondit: “Music is the most ‘spiritual’ of the arts of the spirit and a love of music is a guarantee of ‘spirituality’. [...] Music is the ‘pure’ art par excellence. It says nothing and has *nothing to say*. [...] Music represents the most radical and most absolute form of the negation of the world, and especially the social world, which the bourgeois ethos tends to demand of all forms of art.” Er bestaat daarom volgens Bourdieu geen enkele vorm van cultureel gedrag die zo onfeilbaar iemands ‘klasse’ aantoonst als muziek, juist vanwege “the rarity of the conditions for acquiring the corresponding dispositions” (Bourdieu 1984:18). Klassieke muziek zou dus de meest exclusieve, of onderscheidende, vorm van cultuurdeelname zijn omdat het de meest abstracte vorm van kunst is die bovendien eerder spiritueel dan intellectueel genot oplevert.

Recent onderzoek laat niettemin zien dat zelfs een verheven kunstvorm als klassieke muziek niet ontkomt aan culturele grenserving. Bennett et al. (2009) onderzochten culturele praktijken in Groot Brittannië en merkten dat het met die verhevenheid van de klassieke luisterervaring in de praktijk nogal meevalt. Hoewel een voorkeur voor klassiek nog altijd met sociale klasse samenhangt, past de wijze waarop de meeste respondenten klassieke muziek beleven niet goed bij het door Bourdieu geschetste beeld. In plaats van klassieke muziek op een voetstuk te plaatsen, of aan de hand van specifiek hoog-culturele criteria te beoordelen, bleek men klassieke muziek vaak vooral als rustgevende achtergrondmuziek te ervaren en daarmee op een nogal passieve manier te waarderen. Klassieke muziek wordt door de meeste luisteraars beoordeeld aan de hand van criteria die men ook voor hedendaagse (pop)muziek hanteert en niet als deel van een historische culturele canon. Daarom komen de respondenten van Bennett et al. vaak uit bij termen als *soothing* of *relaxing* en is men zelden echt enthousiast over klassieke muziek.

Het is niet alleen het publiek dat klassieke muziek vaker benadert vanuit meer populaire criteria. Taylor (2009) laat zien dat diverse producenten en distributeurs van klassieke muziek zelf ook steeds meer gebruik maken van technieken die ze ontleen aan de populaire- of massacultuur om een breed publiek aan te spreken. Het verschil tussen *highbrow* en *lowbrow* vervaagt volgens Taylor en wie zich van andere wil onderscheiden doet dat niet zozeer met *highbrow* cultuur, maar via wat hij *the ideology of trendiness* noemt. Wanneer we cultureel kapitaal beschouwen als de smaak of culturele kennis die op een bepaald moment in een bepaalde samenleving tot het meeste aanzien of prestige leidt, is het niet zo gek wat

Taylor beweert. Up-to-date, veelzijdig, flexibel en breed georiënteerd zijn; deze eigenschappen komen vandaag de dag beter van pas bij het verwerven van prestigieuze posities op de arbeidsmarkt en het aangaan van sociale relaties dan een gedegen kennis van zogenaamde highbrow cultuur (DiMaggio 1991; Van Eijck 2000). In dezelfde trant stelt Thornton (1996: 11): "In thinking Bourdieu's theories in relation to the terrain of youth culture, I've come to conceive of 'hipness' as a form of subcultural capital". Hip of trendy zijn echter begrippen die het domein van de jeugdcultuur inmiddels ruimschoots zijn overstegen.

Trendy zijn is een voor consumenten een goede manier om te tonen dat zij bij de tijd zijn en weten wat er speelt in de (culturele) wereld, terwijl het voor culturele producenten een belangrijke voorwaarde is om aandacht te generen. Het creëren van zoveel mogelijk publiciteit is ook voor de zogenaamde hoge cultuur meer en meer noodzakelijk om voet aan de grond te krijgen op de culturele markt, aldus Taylor. Hij observeert dan ook dat de klassieke-muziekindustrie er sinds de jaren '80 van alles aan doet om meer trendy te worden. Verkoopcijfers zijn in dezen onthullend: de lijsten worden meer en meer aangevoerd door muziek die de serieuze liefhebbers liever links laten liggen. Het zijn klassieke idolen als Yo-Yo Ma, Cecilia Bartoli, Joshua Bell, Lang Lang, onze eigen André Rieu en zelfs Sting die het best verkopen. Dat de wereld van de klassieke muziek hiermee in de ogen van het publiek die van de popcultuur nadert, is evident. Terwijl violiste Lara St. John haar borsten slechts achter een viool verstopt op de hoes van haar cd met werken van Bach, heeft de pianist Lang Lang zijn naam verbonden aan de Lang Lang Gazelle, een exclusieve Adidas sneaker die *streetwise* en *sophisticated* in zich moet verenigen.

Wanneer we de recente bevindingen van Bennett et al. en Taylor combineren, moeten we concluderen dat klassieke muziek best in staat is een grote groep mensen aan te spreken. Dat lijkt echter wel ten koste te gaan van de wijze waarop deze muziek wordt beleefd. Wie klassieke muziek vooral beoordeelt aan de hand van de meetlat die bij populaire muziek wordt gehanteerd, kan inderdaad al gauw tot de conclusie komen dat het minder enerverend is dan andere muziek. Er zijn geen beats, geen eigentijdse teksten en relatief anonieme uitvoerders. De klassieke muziek die populair is, wordt daarom hoofdzakelijk gebruikt als achtergrondmuziek, als *mood management* en niet als vorm van cultuur die geconcentreerde aandacht verdient om doorgrond of intensief gewaardeerd te worden. Dat betekent enerzijds dat klassieke muziek tegenwoordig misschien minder veraf staat van de meeste mensen dan Bourdieu veronderstelde. Anderzijds zou het wel eens moeilijker kunnen zijn om potentieel publiek te overtuigen van de bijzondere schoonheid van klassiek.

3. Data en methode

De centrale vraag in dit onderzoek luidt: Wat gebeurt er wanneer mensen die normaliter geen klassieke concerten bezoeken, over eventuele drempels heen worden getild om een tweetal concerten van het Rotterdams Philharmonisch Orkest bij te wonen? Pas wanneer niet-deelnemers daadwerkelijk in de gelegenheid worden gesteld om klassieke concerten te beleven, kan met enig recht van spreken worden vastgesteld hoe zij dergelijke concerten beoordelen en op grond waarvan zij tot hun evaluatie komen. Dit onderzoek heeft daarom de vorm van een experiment. Het concertbezoek kan worden beschouwd als een experimentele stimulus die proefpersonen krijgen toegediend. Tijdens een voormeting is, via een enquête en een kwalitatief interview, vastgesteld hoe zij over klassieke concerten en andere vormen van cultuurdeelname denken. Ook zaken als vrijetijdsbesteding en sociaal-demografische achtergrondkenmerken zijn daarbij in kaart gebracht. Vervolgens hebben zij twee klassieke concerten van het RPhO bijgewoond. Deze concerten zijn in overleg met directeur Hans Waege van het orkest geselecteerd met als criteria dat ze binnen een bepaalde termijn moesten

plaatsvinden en voldoende laagdrempelig dienden te zijn voor personen die weinig affiniteit hebben met het klassieke genre.

Aan dit onderzoek werkten 41 personen mee. Het moet worden beschouwd als een *pilot* onderzoek naar de mogelijkheid om eventuele effecten van daadwerkelijk concertbezoek door potentieel publiek vast te stellen. Het geringe aantal proefpersonen staat ons toe om een kwalitatieve component aan het onderzoek te koppelen door middel van interviews (die in dit paper niet aan bod zullen komen), maar legt uiteraard beperkingen op aan de mogelijkheden voor een kwantitatieve analyse. Mede op basis van dit onderzoek zal worden nagegaan of een grootschaligere, of juist uitsluitend kwalitatieve, variant in de toekomst haalbaar en wenselijk is.

De 41 deelnemers zijn geselecteerd op basis van geografische herkomst (Rotterdam e.o.), leeftijd (55-min) en hun ervaring met klassieke concerten (weinig of geen). Potentiële proefpersonen is gevraagd of ze gratis twee concerten wilden bijwonen. De bedoeling van het onderzoek was niet alleen na te gaan hoe relatieve nieuwkomers klassieke concerten ervaren, maar ook of hun beleving van een concert afhankelijk is van het al dan niet in bekend gezelschap bijwonen van deze concerten. Eerder onderzoek heeft herhaaldelijk uitgewezen dat cultuurdeelname veelal een sociale vrijetijdsactiviteit is (Holt 1995; Lahire 2008). Ook is aangetoond dat sociale netwerken en smaakvoorkeuren elkaar wederzijds beïnvloeden (Mark 1998; Lizardo 2006; Kraaykamp et al. 2007). We willen dan ook nagaan of deelnemers die de concerten bezoeken met een groepje vrienden, deze anders beleven dan deelnemers die individueel zijn uitgenodigd. De verwachting is dat vriendengroepjes sterker op de concerten reageren, en dus meer verschillen laten zien tussen voor- en nameting, omdat zij elkaars opvattingen versterken. Ervan uitgaande dat het (gratis) bijwonen van concerten door een symfonieorkest van wereldklasse meestal een positieve ervaring oplevert, verwachten we dat de personen die samen met vrienden aan het experiment deelnemen achteraf een hogere waardering tonen dan de individuele deelnemers en een sterkere intentie tot herhalingsbezoek zullen laten zien. Overigens is de vergelijking tussen individuen en vriendengroepjes ook interessant omdat de directie van het Rotterdams Philharmonisch Orkest graag inzicht heeft in de beste manier om potentieel publiek te benaderen. Zou zo'n benadering beter werken, of andere effecten sorteren, wanneer dit via sociale netwerken wordt gedaan? Om hierop antwoord te geven, vergelijken we een groep van 19 personen die we individueel uitnodigden om de concerten te bezoeken met 22 personen die verdeeld over 5 vriendengroepjes naar de concerten kwamen.

Er is dus sprake van twee verschillende steekproeven. De steekproef van individuen is verzameld door Karin Derickx. Zij begon met het benaderen van personen uit de eigen vrienden- en kennissenkring die voldeden aan de vooraf gestelde criteria. Dit leverde 5 kennissen, 3 vrienden en 2 familieleden op, die elkaar overigens niet kenden. Vervolgens is aan personen uit het eigen netwerk gevraagd om mensen te benaderen die de onderzoeker zelf niet kende. Dit leverde 6 personen op. Tenslotte is Karin op straat willekeurige personen gaan aanspreken. Van de ongeveer 100 aangesproken personen bleek een twintigtal wel geïnteresseerd in deelname. Omdat toch nog een flink aantal daarvan niet aanwezig kon zijn op de vastgestelde data of bij nader inzien toch geen zin had om mee te doen, leverde deze laatste ronde uiteindelijk 5 personen op. Dat bracht het totaal op 21 individuen die bereid en in staat waren deel te nemen. Hiervan zijn er uiteindelijk nog 3 afgevallen omdat ze niet kwamen opdagen bij de interviews voor de voormeting of alsnog niet konden komen. Voor één van hen heeft Karin een vervanger kunnen vinden, zodat uiteindelijk 19 individuen hebben deelgenomen.

De vriendengroepen zijn ook in eerste instantie gerekruteerd uit het eigen sociale netwerk van onderzoeker Lara van Bree, die voor dit gedeelte van het onderzoek verantwoordelijk was. Potentiële deelnemers werden benaderd via e-mail en *hyves*. Dit

resulteerde in 5 deelnemers die vervolgens zelf een aantal vrienden hebben overgehaald om mee te doen. Van de 5 vriendengroepen die dit opleverde, bestond er één uit 3 personen, drie uit 4 personen en één uit 7 personen. Meer informatie over de samenstelling van de steekproeven vindt u in Tabel 1. Voor de meeste analyses zijn deze steekproeven samengevoegd; de schriftelijke vragenlijsten waren in beide gevallen identiek.

Tabel 1 laat zien dat de deelsteekproeven, en dus ook de totale groep deelnemers, gelijkwaardig zijn verdeeld naar sekse. De leeftijd van de vriendengroepen is lager, vooral omdat er geen veertig-plussers in de vriendengroepen zitten terwijl 9 van de individuen wel tussen de veertig en de vijftig zijn. De deelnemers in de vriendengroepen zijn dan ook wat hoger opgeleid dan de individuen. Verschillen in inkomen² en maatschappelijke positie zijn gering.

Tabel 1: Steekproef: totaal plus opsplitsing naar individuen en groepen

	totaal	individuen	groepen
aantal mannen	21	10	11
aantal vrouwen	20	9	11
range leeftijd	19-50	19-50	21-39
gem leeftijd	32,24	36,26	28,77
opleiding < HBO	8	5	3
opleiding HBO	15	7	8
opleiding WO	18	7	11
positie studerend	8	4	4
positie werkend	30	13	17
positie anders	3	2	1
inkomen < € 1.250	12	6	6
ink. € 1.250 tot € 2.499	19	10	9
inkomen ≥ € 2.555	8	3	5

Het eerste concert, van celliste Sol Gabetta, vond plaats op 18, 19, 20 of 21 maart 2010. Onder leiding van dirigent Stéphane Denève speelde zij stukken van Debussy (Prélude a l'après midi d'un faune), Elgar (Celloconcert) en Dvorák (Achtste symfonie). Het tweede concert vond plaats op 15, 16, 17 of 18 april. Onder leiding van Sir Andrew Davis speelde het RPhO met violist Leonidas Kavakos muziek van Humperdinck (Vorspiel Hänsel und Gretel), Mendelssohn (Vioolconcert) en opnieuw Dvorák (Zevende symphonie).³ Door het RPhO waren mooie zitplaatsen beschikbaar gesteld voor alle deelnemers, die zelf mochten kiezen welke data hen het beste uitkwamen. Dit heeft de non-respons zeker verminderd. Niettemin zijn er 6 personen alleen bij het eerste concert aanwezig geweest. Eén van deze personen wenste niet meer mee te doen na het eerste concert. De overigen waren ziek, verbleven tijdens het tweede concert in het buitenland, of waren door onverwachte verplichtingen verhinderd. Bij deze personen is wel een nameting verricht, maar daarin is dan alleen het concert met Gabetta verdisconteerd.

² Twee respondenten weigerden informatie over hun inkomen te verschaffen, waardoor het totaal over de categorieën hier blijft steken op 39 personen.

³ Kavakos sloot de avond solo af met een spectaculaire toegift: zie <http://www.youtube.com/watch?v=IT8PsB0I5qI>

Nadat de concerten waren bijgewoond, volgde een nameting waarin werd vastgesteld hoe men de concerten had beleefd en hoe de opvattingen en houdingen t.a.v. klassieke concerten waren na de bezoeken. Omdat alle proefpersonen niet of nauwelijks met klassieke muziek bekend waren, mogen we aannemen dat veranderingen in hun evaluatie van klassiek concerten of klassieke muziek kunnen worden toegeschreven aan het bijwonen van de aangeboden concerten. Door op deze manier niet-liefhebbers met klassieke concerten te confronteren, kon in detail worden ingegaan op de rol van sociale of culturele drempels in plaats van deze af te leiden uit weinig onderbouwde uitspraken in enquêtes (geen tijd, geen zin). Tegelijk kan dit experiment beschouwd worden als een vorm van cultuureducatie die meer of minder succesvol zal blijken te zijn. Om methodisch correct te zijn, moeten we voor da analyses op de gehele steekproef overigens spreken van een preëxperiment; er is sprake van een voormeting, een stimulus en een nameting ('t Hart et al. 2005: 197). Wanneer we echter de vergelijking tussen de twee deelsteekproeven (individuen en vriendengroepen) maken om de invloed van het sociale netwerk te schatten, lijkt het design sterk op een quasi-experiment met controlegroep. De invloed van de stimulus 'concertbezoek met vrienden' wordt dan vergeleken met 'concertbezoek zonder vrienden', om zo de invloed van de sociale context uit te zuiveren. Van een zuiver experiment is geen sprake omdat er, zoals gebruikelijk bij veldexperimenten, geen random toewijzing van individuen aan de verschillende condities kon plaatsvinden.

4. Resultaten

4.1 *Opvattingen over klassieke concerten: voormeting*

Om te beginnen willen we in kaart brengen hoe de respondenten voorafgaand aan het experiment over klassieke concerten dachten. Hun opvattingen zijn zowel vooraf als achteraf gemeten aan de hand van een serie van 20 stellingen. De mate waarin men het daarmee eens was, kon worden aangeduid op een zevenpuntschaal. In Tabel 2 zijn de gemiddelde scores op deze stellingen weergegeven, waarbij de stellingen zijn geordend op basis van de mate van instemming.

De stelling waarin de deelnemers zich vooraf het beste kunnen vinden, luidt dat klassieke concerten verrijkend zijn. Ook vindt men dat je voor klassieke muziek in de juiste stemming moet zijn, dat het serieus, formeel, artistiek, emotioneel en betekenisvol is. Daarmee hebben klassieke concerten volgens de ondervraagden veel van de kenmerken die typerend zijn voor de zogenaamde hoge of legitieme cultuur (Bourdieu 1984; Schulze 1995). Dergelijke cultuur dient met de nodige ernst en eerbied bejegend te worden om tot zijn recht te komen, maar levert dan ook een verrijkende, betekenisvolle ervaring op. Opvallend is daarom dat de stelling dat klassieke concerten rustgevend zijn als tweede hoogste scoort met 4,88. De meer ontspannen, passieve omgang met klassieke muziek die volgens Bennett et al. (2009) geldt voor veel niet-ingewijden, lijkt ook de deelnemers aan ons experiment niet vreemd te zijn.

Stellingen die expliciet betrekking hebben op het al dan niet elitaire karakter van klassieke muziek, scoren middelmatig: duur, alleen voor echte liefhebbers, elitair, toegankelijk voor iedereen en aantrekkelijk. Men is het tamelijk oneens met de stellingen dat muziek "niet voor mensen zoals ik" zou zijn, of vooral bestemd voor oudere personen. Klassieke concerten komen dus uit de bus als activiteit die duidelijk highbrow is, maar daarmee niet per definitie als ontoegankelijk of ongeschikt wordt gezien.

Tabel 2: Opvattingen over klassieke concerten

Verrijkend	5,00
Rustgevend	4,88
vereist juiste stemming	4,73
Serius	4,68
Formeel	4,49
Artistiek	4,49
Emotioneel	4,46
Betekenisvol	4,45
Duur	4,22
alleen voor echte liefhebbers	4,20
Elitair	4,12
toegankelijk voor iedereen	4,02
Aantrekkelijk	4,00
lange zit	3,93
gezellig/sfeervol	3,90
bijzonderder dan popconcerten	3,76
Feestelijk	3,63
Moeilijk	3,61
bestemd voor oudere mensen	3,15
niet voor mensen zoals ik	2,37

Nu we hebben gezien in hoeverre de verschillende aspecten van klassieke concerten worden gewaardeerd, willen we weten of de waardering voor klassieke concerten op onderdelen afhankelijk is van een aantal cruciale achtergrondkenmerken, namelijk geslacht, leeftijd, opleiding, inkomen en maatschappelijke positie.⁴ We hebben voor het vaststellen van significantie de grens van $p \leq 0,10$ gehanteerd vanwege het beperkte aantal respondenten. Omdat het aantal significante verbanden niettemin gering is, zullen we deze analyse niet uitgebreid in tabelvorm presenteren.

Leeftijd hangt positief samen met de items gezellig/sfeervol en aantrekkelijk. Ouderen vinden klassieke concerten aangenamer, zonder daarbij zeer specifieke redenen aan te geven. Hoger opgeleiden (academici) vinden klassieke concerten artistieker, minder toegankelijk voor iedereen, meer verrijkend, aantrekkelijker, minder iets waarvoor je in de juiste stemming moet zijn, en meer rustgevend. Dat laatste is pikant in het licht van het werk van Bennett e.a. (2009); vooral de hoogst opgeleide deelnemers aan het experiment ‘gebruiken’ klassieke muziek kennelijk als manier om te ontspannen (overigens zonder het daarom ook als toegankelijk te bestempelen). Als we naar sekseverschillen kijken, blijkt dat klassieke muziek door vrouwen als minder artistiek wordt gezien en minder vaak als ‘bijzonderder dan popconcerten’ wordt beschouwd. Conform de wetenschap dat vrouwen meer klassieke concerten bezoeken dan mannen (SCP 2009), zouden we hieruit kunnen concluderen dat klassieke concerten voor vrouwen wat gewoner zijn dan voor mannen. Studenten vinden de concerten vaker dan anderen een ‘lange zit’, minder vaak ‘toegankelijk voor iedereen’, vaker

⁴ We hebben voor een compacte analyse, nodig vanwege de beperkte n, de variabelen leeftijd en opleiding gedichotomiseerd om verschillen in gemiddelde scores tussen 2 hoofdcategorieën te vergelijken. Leeftijd hercodeerden we in 19-29 jaar (n=20) en 30-50 (n=21). Voor opleiding voegden we iedereen met een opleiding lager dan WO samen (n=23) en behielden de academici als afzonderlijke categorie (n=18). De drie categorieën voor inkomen lieten we intact omdat samenvoegen tot een te scheve verdeling zou leiden.

‘niet voor mensen zoals ik’ en vaker ‘moeilijk’. Werkenden vinden een klassiek concert juist minder vaak een lange zit, bestemd voor oudere mensen of moeilijk. De kleine groep zonder baan of studie wijkt niet van de studerende en werkende af. Relaties met inkomen zijn eveneens schaars. Vooral de laagste categorie, met een netto maandinkomen van minder dan €1.250, vindt dat klassieke concerten ‘niet voor mensen zoals ik’ zijn. De middengroep meent daarnaast minder vaak dan degenen met hogere of lagere inkomens dat klassieke muziek iets is voor oudere mensen.

4.2 Opvattingen over klassieke concerten: nameting

Na het bijwonen van de twee optredens van het Rotterdams Philharmonisch Orkest zijn de stellingen nogmaals aan de respondenten voorgelegd. Op die manier is het mogelijk om in kaart te brengen op welke onderdelen de deelnemers eventueel van mening zijn veranderd. Voor het vergelijken van de scores op dezelfde vragen tijdens de voor- en nameting, maken we gebruik van een *paired samples T-test*. De resultaten, gesorteerd naar de omvang van het verschil, zijn te zien in Tabel 3.

Tabel 3: Opvattingen over klassieke concerten voor- en nameting

	voormeting	Nameting	sign.
serieus	4,68	5,39	*
rustgevend	4,88	5,34	*
gezellig/sfeervol	3,90	4,27	
aantrekkelijk	4,00	4,32	
niet voor mensen zoals ik	2,37	2,66	
bijzonderder dan popconcerten	3,76	3,90	
artistiek	4,49	4,56	
lange zit	3,93	3,95	
verrijkend	5,00	5,00	
emotioneel	4,46	4,15	
elitair	4,12	3,68	
vereist juiste stemming	4,73	4,29	
betekenisvol	4,45	4,00	*
alleen voor echte liefhebbers	4,20	3,66	~
feestelijk	3,63	3,07	*
moeilijk	3,61	3,05	~
bestemd voor oudere mensen	3,15	2,51	*
formeel	4,49	3,80	**
<i>rapportcijfer</i>	7,12	7,51	*

~ p 0,10; * p 0,05; ** p 0,01

Op acht stellingen verschilt het oordeel na het bijwonen van de concerten significant van wat men vooraf vond. Bij de nameting vinden we lagere scores op betekenisvol, alleen voor echte liefhebbers, feestelijk, moeilijk, bestemd voor oudere mensen, en formeel. Op de items serieus en rustgevend scoort men achteraf juist significant hoger. We zouden deze verschillen kunnen interpreteren als het verschil tussen verwachtingen en ervaringen. Het rijtje met verschillen maakt dan duidelijk dat er door deelname aan het experiment enkele drempels zijn

weggenomen. Formeel, bestemd voor ouderen of echte liefhebbers, moeilijk; het lijken geen eigenschappen die door de meeste respondenten als aantrekkelijk zullen worden gezien (meer daarover in Tabel 4). Dat deze eigenschappen achteraf minder van toepassing worden geacht, is dan ook positief te noemen. Tegelijk heeft het klassieke concert mogelijk ook wat van zijn belofte of glans verloren daar waar het wellicht overspannen verwachtingen betrof. Achteraf vindt men de concerten namelijk ook minder feestelijk en betekenisvol dan vooraf. Op basis van Tabel 3 zouden we kunnen concluderen dat klassieke concerten minder alleen voor anderen bestemd zijn, en dus toegankelijker zijn geworden, maar dat ze tegelijk niet zo heel speciaal zijn als men mogelijk had verwacht (zie daarvoor ook de gestegen score voor ‘rustgevend’). Dat is een gemengd resultaat als we proberen vooruit te kijken naar de betekenis van dit experiment voor de mogelijkheden om via dit soort ervaringen mensen voor klassieke concerten te interesseren. Per saldo is de waardering, uitgedrukt in een rapportcijfer, echter significant gestegen. Het gemiddelde oordeel steeg van 7,12 naar 7,51, zoals de laatste regel in Tabel 3 laat zien. Dit verschil is niet alleen statistisch significant maar ook in absolute zin van betekenis. Na het bijwonen van de concerten beoordeelt men deze positiever dan vooraf.

4.3 Opvattingen over klassieke concerten en rapportcijfers

We zinspeelden zojuist al even op de positieve of negatieve connotaties van bepaalde stellingen over klassieke muziek. Wanneer mensen aangeven dat ze concerten moeilijk of emotioneel vinden, moet dat dan als een gunstige of ongunstige uitlating over klassieke concerten worden gezien? Om dat vast te stellen, en om te zien in hoeverre de rapportcijfers vooraf en achteraf op verschillende ideeën over klassieke concerten zijn gebaseerd, vergelijken we in Tabel 4 de correlaties tussen de scores op de stellingen bij de voormeting en het rapportcijfer vooraf met de correlaties tussen de scores op de stellingen bij de nameting en het rapportcijfer achteraf.

Een sterk positieve correlatie in Tabel 4 betekent dat een hoge (lage) score op de betreffende stelling samengaat met een hoog (laag) rapportcijfer. We zien dan in de linkerhelft van Tabel 4, die betrekking heeft op de voormeting, dat vooral de opvattingen dat klassieke concerten betekenisvol en verrijkend zijn hand in hand gaan met een positief oordeel. Betekenisvol en verrijkend zijn dus heel belangrijke positieve criteria bij het beoordelen van klassieke concerten. Daarna volgt een rijtje van minder exclusief klinkende termen: het oordeel over klassieke concerten houdt ook positief verband met het idee dat klassieke muziek aantrekkelijk, emotioneel, gezellig/sfeervol en rustgevend is. Onderin deze rij staan de vooraf aan klassieke concerten toegedichte eigenschappen die juist negatief met de waardering, of het rapportcijfer, samenhangen. Het is niet verwonderlijk dat ‘niet voor mensen zoals ik’ het meest kernachtig uitdrukking geeft aan een negatieve houding t.a.v. klassieke concerten en dus het sterkt negatief met het rapportcijfer correleert. Wanneer men klassieke concerten vooraf ziet als formeel dan wel alleen bestemd voor echte liefhebbers of ouderen, is men evenmin enthousiast. De kwalificaties formeel, lange zit, moeilijk en serieus hangen ook negatief met het rapportcijfer samen.

Als we naar de rechter kolom kijken, dan valt daaruit als het ware af te lezen hoe het rapportcijfer bij de nameting tot stand is gekomen. Nu is het oordeel op het item ‘aantrekkelijk’ de beste voorspeller van het totaaloordeel, met een correlatie van maar liefst 0,733. Een positief rapportcijfer achteraf hangt ook zeer sterk positief samen met verrijkend, emotioneel, betekenisvol, en gezellig/sfeervol. Nieuw in dit rijtje zijn artistiek en feestelijk. Ook dit zijn bij de nameting oordelen die samenhangen met het uiteindelijke rapportcijfer. Daarmee is de samenstelling van de set items met een positieve correlatie met het rapportcijfer niet dramatisch veranderd. Ook bij de negatieve correlaties onderin de rechter kolom komen we bekende stellingen tegen: ‘niet voor mensen zoals ik’ blijft hekkensluis en

ook bestemd voor oudere mensen, alleen voor echte liefhebbers, lange zit, en formeel komen we opnieuw tegen. Nieuw is de negatieve correlatie voor elitair. Wie klassieke concerten na het experiment (nog steeds) elitair vindt, beoordeelt ze als negatiever dan wie dat niet vindt.

Tabel 4: Correlaties opvattingen klassieke muziek en rapportcijfer

vooraf		achteraf	
betekenisvol	0,522 **	aantrekkelijk	0,733 **
verrijkend	0,501 **	verrijkend	0,585 **
aantrekkelijk	0,338 *	emotioneel	0,474 **
emotioneel	0,329 *	betekenisvol	0,465 **
gezellig/sfeervol	0,328 *	gezellig/sfeervol	0,448 **
rustgevend	0,270 ~	feestelijk	0,372 *
feestelijk	0,235	artistiek	0,369 **
artistiek	0,209	bijzonderder dan popconcert	0,224
bijzonderder dan popconcert	0,003	vereist juiste stemming	0,108
vereist juiste stemming	-0,008	rustgevend	0,101
elitair	-0,186	moeilijk	0,024
serieus	-0,315 *	serieus	0,003
moeilijk	-0,316 *	elitair	-0,328 *
lange zit	-0,415 **	formeel	-0,408 **
bestemd voor oudere mensen	-0,431 **	alleen voor echte liefhebbers	-0,460 **
alleen voor echte liefhebbers	-0,453 **	lange zit	-0,475 **
formeel	-0,455 **	bestemd voor oudere mensen	-0,487 **
niet voor mensen zoals ik	-0,659 **	niet voor mensen zoals ik	-0,516 **

~ p 0,10; * p 0,05; ** p 0,01

De aspecten moeilijk en serieus, die vooraf overwegend negatief werden beoordeeld, afgaande op hun negatieve samenhang met het overkoepelende rapportcijfer, hangen na het bijwonen van de concerten niet langer met het rapportcijfer samen. Ernst en complexiteit hebben hun negatieve connotatie verloren; ze blijken achteraf de waardering niet in de weg te staan en de hogere absolute score op 'serieus' bij de nameting (Tabel 3) doet dan ook geen afbreuk aan de waardering achteraf. Rustgevend is het enige kenmerken dat vooraf positief werd gewaardeerd maar bij nader inzien niet met het oordeel te maken heeft. Wel weegt achteraf het artistieke of feestelijke karakter mee naast zwaardere kwalificaties als verrijkend, emotioneel of betekenisvol. Het kan kennelijk ook gewoon leuk zijn om naar een klassiek concert te gaan. Tenslotte lijkt het oordeel achteraf meer weloverwogen dan het voor-oordeel, gezien de hogere correlaties met de afzonderlijke items die een stevigere inbedding van het rapportcijfer in de reeks van stellingen aantonen.

4.4 Opvattingen over kunst en rapportcijfers

Om nog wat meer inzicht te krijgen in wie een klassiek concert nu meer of minder zullen waarderen, koppelen we de rapportcijfers ook aan opvattingen van de deelnemers over kunst in het algemeen. Ook daarover is de respondenten tijdens de voormeting een aantal stellingen voorgelegd. Voor een compacte analyse hebben we die 12 stellingen onderworpen aan een factoranalyse. In bijlage 1 is de factoroplossing te zien. Opvattingen over kunst kunnen worden samengevat met behulp van vier dimensies die we als volgt benoemd hebben: kunst is

‘uitdagend’ (een aanklacht tegen onrecht en onderdrukking, origineel, humoristisch, uitdagend); kunst is ‘hoogstaand’ (niet saai of opgeblazen, wel emotioneel en leerrijk); kunst is of biedt ‘ontsnapping’ (spannend, doet alledaagse werkelijkheid vergeten); en kunst is ‘vernieuwend’ (maatschappijkritisch, vernieuwend). In Tabel 5 is te zien hoe deze opvattingen over kunst met het rapportcijfer voor klassieke concerten bij voor- en nameting samenhangen.

Tabel 5: Correlatie tussen opvattingen en rapportcijfer

	Cijfer vooraf	Cijfer achteraf
kunst = uitdagend	0,362 *	0,305 *
kunst = hoogstaand	0,581 **	0,456 **
kunst = ontsnapping	0,078	0,242
kunst = vernieuwend	-0,079	-0,072

~ p 0,10; * p 0,05; ** p 0,01

Wie kunst als uitdagend ziet, zal bij de voormeting een hoger rapportcijfer voor klassieke concerten geven. Het rapportcijfer bij de nameting houdt hiermee eveneens verband, zij het in iets mindere mate. Het meest vallen de concerten in de smaak bij personen die kunst zien als iets emotioneels, leerrijks (factor kunst=hoogstaand). Dat zijn ook degenen die aangeven dat kunst zeker niet saai of opgeblazen is. Het belang van de ‘emotionele’, respectvolle visie op kunst, ook al zo duidelijk in Tabel 4, sluit aan bij Bourdieu’s opvatting over klassieke muziek als meest abstracte, spirituele vorm van kunst. De samenhang met het idee dat kunst iets hoogstaands is blijft ook in de nameting aanwezig, zij het in wat mindere mate. Wie kunst als iets hoogstaands ziet, heeft een hoge pet op van klassieke concerten en ziet die mening niet weerlegd worden door de feitelijke ervaring. Kunst zien als ontsnapping of iets vernieuwends hangt niet samen met iemands oordeel over klassieke concerten. Een alledaagse of juist meer avant-gardistische kijk op kunst bevordert de waardering voor klassieke concerten niet. Daarmee plaatst het klassieke concert zich binnen een klassieke culturele canon, hoewel degenen die klassieke concerten waarderen ook wel in zijn voor iets origineels of uitdagends.

4.5 Inzoomen op de verschillen tussen voor- en nameting

Tenslotte willen we meer op individueel niveau bekijken wat er is veranderd dankzij het bijwonen van de concerten. Daartoe zullen we eerst op verschillende niveaus laten zien hoe rapportcijfers zijn veranderd. Tabel 6 geeft een overzicht van de cijfers die zijn uitgedeeld bij de voor- en de nameting, zowel voor de totale groep deelnemers als voor de individuen en vriendengroepen afzonderlijk.

De stijging van het gemiddelde rapportcijfer tussen voor- en nameting is terug te zien in de frequentieverdelingen voor de totale groep. Bij de nameting geeft maar liefst 82,9% van de deelnemers cijfer 7 of hoger. Vooraf was dat nog maar 68,3%. Niet minder dan 27 van de 41 respondenten (65,9%) geven achteraf minstens rapportcijfer 8. De verschillen tussen de individuen en de vriendengroepen zijn niet significant, vermoedelijk vanwege de kleine aantallen. De vriendengroepen scoren namelijk wel steeds iets hoger dan de individuen. Dit verschil is bij de nameting (0,56) nog wat sterker dan bij de voormeting (0,43). Het verschil tussen deze afstanden is echter te klein om te kunnen spreken van een sterkere reactie van de vriendengroepen op de concerten. Maar eigenlijk moeten we daarvoor kijken naar veranderingen in rapportcijfer op individueel niveau, door per respondent te berekenen wat

het verschil is tussen het rapportcijfer vooraf en achteraf. Het resultaat van die bewerking is weergegeven in Tabel 7.

Tabel 6: Frequentieverdeling en gemiddelde rapportcijfers voor- en nameting

cijfer voor:	totaal	individuen	groepen	cijfer na:	totaal	individuen	groepen
3	1	1	0	3	2	1	1
4	1	1	0	4	0	0	0
5	1	0	1	5	1	1	0
6	10	6	4	6	4	4	0
7	10	4	6	7	7	3	4
8	14	5	9	8	20	7	13
9	2	0	2	9	6	2	4
10	2	2	0	10	1	1	0
gemiddeld	7,12	6,89	7,32		7,71	7,21	7,77
<i>n</i>	41	19	22		41	19	22

In de gehele groep van 41 deelnemers zijn er maar 6 (14,6%) die klassieke concerten achteraf negatiever beoordelen dan vooraf. Vier daarvan komen uit de deelstreekproef van individuen. De daling beperkt zich tot 1 of 2 punten. Voor maar liefst 20 deelnemers (48,8%) is het oordeel niet veranderd. Bij de resterende 15 respondenten, ofwel 36,6%, is het rapportcijfer gestegen. Negen van hen komen uit de deelstreekproef van vriendengroepen, zes zijn individuele deelnemers. Meestal (22,0%) steeg het rapportcijfer met 1 punt, in de overige 14,6% van de gevallen met 2 of 3 punten. We zien in Tabel 7 enkele interessante verschillen tussen de individuen en de groepen. In beide deelstreekproeven blijft ongeveer de helft op het zelfde rapportcijfer zitten, maar bij de vriendengroepen treffen we wat minder daling en wat meer stijging in het rapportcijfer aan.⁵

Tabel 7: Frequentieverdeling verandering in rapportcijfer

verschil:	totaal	individuen	groepen
-2	2	1	1
-1	4	3	1
0	20	9	11
+1	9	3	6
+2	3	1	2
+3	3	2	1
<i>totaal:</i>	41	19	22

De verschillen uit Tabel 7 hangen niet samen met de achtergrondkenmerken sekse, opleiding, leeftijd, inkomen, of maatschappelijke positie. Ook is er geen significant verschil tussen de individuen en de groepen.⁵ Het is dus, op basis van onze gegevens, niet mogelijk om aan de hand van achtergrondkenmerken te voorspellen wiens opvattingen in positieve of negatieve richting zijn veranderd na het experiment. Een vervolgonderzoek met een grotere

⁵ Om dit laatste te toetsen, maakten we gebruik van de independent samples T-test.

steekproef zou hier uitkomst kunnen bieden, maar ook de interviews brengen hierin wellicht meer duidelijkheid. We moeten echter niet vergeten dat verschillcores sowieso lastig te voorspellen zijn, omdat daarin niet alleen een verandering is verdisconteerd, maar ook de absolute waardes van de oordelen meewegen. Wie vooraf al enthousiast was, heeft weinig ruimte over om het rapportcijfer bij de nameting nog eens flink te verhogen. En wie vooraf een laag cijfer gaf, heeft nog volop ruimte om te stijgen maar komt dan nog niet per sé op een hoog eindoordeel uit. We willen daarom afsluiten met een aantal concrete vragen over de beleving van de concerten en intenties voor de toekomst.

4.6 Beleving en intenties

Bezoekintenties mogen gerust met een paar korreltjes zout genomen worden (Webb & Sheeran 2006). Als iets goed is bevallen, zeggen mensen gemakkelijk dat ze best nog een keer willen, maar vaak komt dat er niet van. Toch besteden we aandacht aan de intenties omdat ze ons iets vertellen over de mate waarin deelnemers de concerten als positief of negatief hebben ervaren en in hoeverre ze misschien door de belevenis verrast zijn. De vergelijking tussen de individuen en de vriendengroepen laten we daarbij achterwege.

Over beide concerten zijn in de nameting ten eerste vier korte stellingen geformuleerd waarvan respondenten konden aangeven of ze het er wel of niet mee eens waren. In Tabel 8 vermelden we per stelling en per concert het percentage personen dat aangaf het ermee eens te zijn. We beperking deze vergelijking tot de 35 personen die beide concerten hebben bijgewoond.

Tabel 8: Beleving concerten Sol Gabetta en Leonidas Kavakos

	% mee eens	
	Gabetta	Kavakos
prachtig, ik heb genoten	71,4%	82,9%
duurde veel te lang, ik wilde weggaan	14,3%	20,0%
moeilijk te begrijpen	11,4%	11,4%
leuk voor een keer, maar niet meer dan dat	40,0%	37,1%

Als we kijken naar de eerste stelling, is het concert van Kavakos (Mendelssohn en Dvorák) beter gewaardeerd dan het eerste concert met celliste Sol Gabetta in de hoofdrol. Wel vond men het concert van Kavakos wat vaker te lang. Op de overige twee stellingen zijn de antwoorden niet erg verschillend. Opvallend is dat beide concerten vaak worden beoordeeld als ‘leuk voor een keer, maar niet meer dan dat’. De concerten maken dus niet altijd veel indruk, ook als ze positief beoordeeld worden. Dat zou kunnen betekenen dat een positieve concertervaring bepaald niet automatisch wordt omgezet in een intentie om vaker klassieke concerten te bezoeken. Naar die intenties kijken we in Tabel 9.

De originele zevenpuntsschaal, lopend van totaal niet – tot totaal wel mee eens, is gehercodeerd naar 3 categorieën, zoals te zien is in de meest linkse kolom van Tabel 9. Bijna 30% van de deelnemers is na de concerten van plan het RPhO aan te raden bij anderen. Nog eens ruim 30% twijfelt of neigt naar ja. Het overige derde part zal dit hoogstwaarschijnlijk niet doen. Eveneens zo’n 30% is niet van plan zelf vaker naar concerten van het orkest te gaan. Bijna de helft neigt licht naar een positieve intentie, terwijl 21% zeker van plan is om terug te komen. Los van de vraag of dat ook daadwerkelijk zal gebeuren, is dat een mooie score die aangeeft dat het bijwonen van de concerten een groot deel van de deelnemers goed is bevallen. Ook de intentie om vaker naar De Doelen te gaan is vrijwel symmetrisch over de

antwoordcategorieën verdeeld, met een wat grotere neutrale groep. Ten slotte geeft ruim 85% te kennen dat ze *niet* van plan zijn om *nooit* meer naar klassieke concerten te gaan. Slechts 3 respondenten hebben het als een min of meer vast voornemen opgevat om hun bezoek nooit meer te herhalen. Ondanks het feit dat het bezoeken van klassieke concerten dus een tamelijke zeldzame activiteit is, is vrijwel niemand door de opgedane ervaring afgeschrikt. Dit bevestigt nogmaals dat het geringe bezoek aan klassieke concerten weinig te maken heeft met negatieve ervaringen en veel met concertervaring überhaupt. Onder het potentiële publiek bevinden zich veel mensen die zeker belangstelling voor klassieke concerten kunnen ontwikkelen. De intentie om vaker naar concerten van het RPhO te komen is overigens wat sterker voor de deelnemers die in vriendengroepen deelnamen (gemiddelde score = 4,68) dan bij de individuen (3,79). Dit verschil is bijna ($p=0,11$) significant.

Tabel 9: intenties n.a.v. de concertbezoeken

ben van plan om:	RPhO aan te raden bij anderen	vaker naar concerten RPhO te gaan	vaker naar De Doelen te gaan	nooit meer naar klassiek concert te gaan
niet (1-3)	12 (29,3%)	13 (31,7%)	9 (22,0%)	35 (85,4%)
neutraal/beetje (4,5)	17 (31,5%)	19 (46,3%)	21 (53,7%)	3 (7,3%)
wel (6,7)	12 (29,3%)	9 (21,0%)	10 (24,4%)	3 (7,3%)

5. Conclusie

In dit pilot-onderzoek is geprobeerd om de invloed van het bijwonen van klassieke concerten op de waardering te onderzoeken. De resultaten laten zien dat men over het algemeen positiever over klassieke concerten is gaan denken. Ook zijn de connotaties die men bij dergelijke concerten heeft wat veranderd. De concerten zijn veelal positief beleefd en tweederde van de bezoekers denkt erover om nog eens terug te komen.

Door aan het experiment deel te nemen, zijn ideeën die de deelnemers over klassiek hadden bijgesteld. Achteraf vindt men klassieke concerten gemiddeld minder formeel, minder bestemd voor oudere mensen, minder moeilijk, en minder iets dat alleen voor echte liefhebbers bestemd is. Dat deze kenmerken achteraf minder typerend werden gevonden dan vooraf, duidt erop dat er participatiedrempels zijn weggenomen. Dat men de concerten achteraf ook minder feestelijk en betekenisvol vond dan vooraf, maar meer serieus (en rustgevend), heeft niet kunnen verhinderen dat de totale waardering, uitgedrukt in een rapportcijfer, steeg van 7,12 naar 7,51.

Als we kijken naar een positief of negatief rapportcijfer voor- en achteraf op is gebaseerd, dan zien we dat bij de nameting het oordeel over klassieke concerten minder exclusief afhankelijk is van hoog-culturele criteria als ‘verrijkend’ of ‘betekenisvol’. Aantrekkelijkheid, feestelijkheid of gezelligheid wegen zwaarder mee in het eindoordeel, terwijl ernst en complexiteit niet langer als negatieve kenmerken worden gezien. Men kijkt dus, zo zouden we voorzichtig kunnen concluderen, achteraf wat alledaagser tegen klassieke concerten aan dan vooraf. In die zin heeft deelname aan het experiment klassieke concerten dichterbij gebracht. En men heeft er vaak van genoten, zoals blijkt uit Tabel 8. Toch geeft men ook vaak aan de concerten wel leuk te vinden voor een keer, maar niet meer dan dat. Al met al concluderen we daarom dat er dankzij het bijwonen van de concerten geen wonderen zijn geschied, maar dat de deelnemers wel duidelijk een ander, positiever beeld van klassieke muziek hebben ontwikkeld. Verschillen in beleving en beoordeling op basis van

achtergrondkenmerken waren veelal niet significant, evenals verschillen tussen de individuen en de personen die in groepsverband de concerten bezochten. Nadere analyses zullen hierop meer licht moeten werpen. Op basis van Tabel 7 lijkt het dat bijwonen van de concerten een positievere invloed heeft gehad op de beoordeling van degenen die met hun vriendennetwerk deelnamen dan van de individuen. Ook de intentie tot herhalingsbezoek van de vriendengroepen is wat sterker. Hoewel deze verschillen niet significant zijn, liggen ze in de verwachte richting en is vervolgonderzoek hiernaar zeker gewenst.

Literatuur

- Abbing, H. 2009. *Van hoge naar nieuwe kunst*. Groningen: Historische Uitgeverij.
- Bennett, T., Savage, M., Silva, E., Warde, A., Gayo-Cal, M. & Wright, D. 2009. *Culture, Class, Distinction*. Londen: Routledge.
- Berghman, M. & Van Eijck, K. 2009. Patronen van waardering voor beeldende kunst: Horizontale en verticale culturele grensoverschrijdingen. *Sociologie*, 5, 376-405.
- DiMaggio, P. 1991. Social structure, institutions, and cultural goods: The case of the United States. Pp. 133-155 in: P. Bourdieu, & J.S. Coleman (eds.): *Social Theory for a Changing Society*. Boulder: Westview Press.
- Eijck, K. van. 2000. Richard A. Peterson and the culture of consumption. *Poetics*, 28, 207-224.
- Eijck, K. van & Knulst, W.P. 2005. No more need for snobbism: Highbrow cultural participation in a taste democracy. *European Sociological Review*, 21, 513-528.
- Ganzeboom, H. 1989. *Cultuurdeelname in Nederland: een empirisch-theoretisch onderzoek naar determinanten van deelname aan culturele activiteiten*. Assen: Van Gorcum.
- Hart, H. 't, Boeije, H. & Hox, J. 2005. *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom
- Holt, D.B. 1995. How consumers consume: A typology of consumer practices. *Journal of Consumer Research*, 22, 1-16.
- Kraaykamp, G., Van Eijck, K., Ultee, W. & Van Rees, K. 2007. Status and media use in the Netherlands: Do partners affect media tastes? *Poetics*, 35, 132-151.
- Lahire, B. 2008. The individual and the mixing of genres: Cultural dissonance and self-distinction. *Poetics*, 36, 166-188.
- Levine, L.W. 1988. *Highbrow/lowbrow: The emergence of cultural hierarchy in America*. Harvard: Harvard University Press.
- Lizardo, O. 2006. How cultural tastes shape personal networks. *American Sociological Review*, 71, 778-807.
- Mark, N. 1998. Birds of a feather sing together. *Social Forces*, 77, 453-485.
- SCP. 2009. *Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars: Trends in cultuurparticipatie en mediagebruik*. Den Haag: SCP.
- Smithuijsen, C. 2001. *Een verbazende stilte: Klassieke muziek, gedragsregels en sociale controle in de concertzaal*. Amsterdam: Boekmanstichting.
- Taylor, T.D. 2009. Advertising and the conquest of culture. *Social Semiotics*, 19, 405-425.
- Thornton, S. 1996. *Club cultures: Music, media and subcultural capital*. Middletown: Wesleyan University Press.
- Webb, Th. L. & Sheeran, P. 2006. Does changing behavioral intentions engender behavior change? A meta-analysis of the experimental evidence. *Psychological Bulletin*, 132, 249-268.

Bijlage 1: Factoroplossing opvattingen kunst

Kunst is:	F1: uit- dagend	F2: hoog- staand	F3: ont- snapping	F4: ver- nieuwend
aanklacht tegen onrecht en onderdrukking	,813	,245	-,085	,058
origineel	,666	-,073	,042	,343
humoristisch	,654	,381	,305	-,025
uitdagend	,596	,292	,589	-,047
is saai	-,077	-,810	,068	-,049
hoop opgeblazen gedoe om niks	-,109	-,691	-,294	,080
roept emoties bij mij op	,310	,636	,226	-,097
leerrijk	,019	,611	,278	,398
doet alledaagse werkelijkheid vergeten	,076	,046	,834	-,093
spannend	-,010	,276	,771	,153
heeft maatschappijkritische houding	,080	,044	-,049	,879
vernieuwend	,566	-,058	,055	,632